

Rolnummer 622
Arrest nr. 77/94 van 18 oktober 1994

A R R E S T

In zake : de prejudiciële vraag over artikel 16 van de wet van 26 juli 1962 betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemenen nutte, gesteld door de rechtbank van eerste aanleg te Dendermonde.

Het Arbitragehof,

samengesteld uit de voorzitters L. De Grève en M. Melchior, en de rechters H. Boel, P. Martens, Y. de Wasseige, G. De Baets en E. Cerexhe, bijgestaan door de griffier L. Potoms, onder voorzitterschap van voorzitter L. De Grève,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. *Onderwerp van de prejudiciële vraag*

Bij vonnis van 18 november 1993 in zake de Belgische Staat, voor wie het Vlaamse Gewest, vertegenwoordigd door de Vlaamse Regering, het geding heeft hervat als overnemer van de rechten en verplichtingen van de Staat, tegen Mark De Munck en Luc De Munck, gedagvaard als erfgenamen van Leon De Munck tot hervatting van het geding, heeft de eerste burgerlijke kamer van de rechtbank van eerste aanleg te Dendermonde, de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« Schendt artikel 16 van de wet van 26 juli 1962 op de onteigening ten algemenen nutte bij hoogdringendheid, de artikelen 6 en 6bis, van de Grondwet, artikel 1 van het additioneel Protocol en artikel 60 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens in die zin dat, door de onwettigheid van de door de onteigenende overheid gestelde rechtshandeling bestaande uit het voeren van een procedure in herziening strekkende tot herleiding van de door de vrederechter toegekende voorlopige onteigeningsvergoeding, het gelijkheidsbeginsel wordt doorbroken en de onteigende wordt gediscrimineerd door aantasting van zijn fundamenteel eigendomsrecht waaruit hij wordt ontzet, zonder de voorafgaandelijke passende schadevergoeding die zijn patrimonium in een gelijkwaardige toestand dient te herstellen, zoals vastgesteld in artikel 11 van de Grondwet ? »

II. *De feiten en de rechtspleging in het bodemgeschil*

Bij vonnis van 7 april 1978 van de vrederechter van het kanton Beveren werd aan Leon De Munck een voorlopige onteigeningsvergoeding toegekend wegens onteigening van eigendommen gelegen in de gemeente Kallo, ter uitvoering van het koninklijk besluit van 28 mei 1975, genomen met toepassing van artikel 30 van de wet van 30 december 1970 betreffende de economische expansie, met het oog op de uitbouw van de haven op de Linkeroever van de Schelde. Bij de onteigening werd de procedure gevolgd die is voorgeschreven bij de wet van 26 juli 1962 betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemenen nutte.

Op grond van artikel 16, tweede lid, van voormelde wet, werd Leon De Munck op 1 september 1978 gedagvaard tot herziening van die voorlopige onteigeningsvergoeding, doch gedurende dertien jaar werd geen enkele proceshandeling gesteld.

Op 4 september 1991 heeft het Vlaamse Gewest, dat de bevoegdheden terzake intussen had overgenomen van de Belgische Staat, het geding hervat tegen Leon De Munck, overleden op 20 november 1978. Diens erfgenamen, Mark en Luc De Munck, werden door het Vlaamse Gewest gedagvaard tot hervatting van het geding en worden aldus geconfronteerd met een vordering tot betaling van een geldsom die, interesten inbegrepen, thans ongeveer het bedrag benadert dat destijds werd vastgesteld als voorlopige onteigeningsvergoeding.

III. De rechtspleging voor het Hof

De expeditie van de verwijzingsbeslissing is op 11 december 1993 ter griffie ingekomen.

Bij beschikking van dezelfde dag heeft de voorzitter in functie de rechters van de zetel aangewezen overeenkomstig de artikelen 58 en 59 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof.

De rechters-verslaggevers hebben geoordeeld dat er geen aanleiding was om artikel 71 of 72 van de organieke wet toe te passen.

Bij beschikking van 21 december 1993 heeft de voorzitter in functie de zetel aangevuld met rechter E. Cerexhe.

Van de verwijzingsbeslissing is kennisgegeven overeenkomstig artikel 77 van de organieke wet bij op 21 januari 1994 ter post aangetekende brieven.

Het bij artikel 74 van de organieke wet voorgeschreven bericht is bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 25 januari 1994.

Memories zijn ingediend door :

- de Vlaamse Regering, Martelaarsplein 19, Brussel, bij op 4 maart 1994 ter post aangetekende brief;
- M. De Munck, Braakstraat 14, Verrebroek, bij op 4 maart 1994 ter post aangetekende brief;
- L. De Munck, Veldstraat 1985, Temse, bij op 4 maart 1994 ter post aangetekende brief.

Van die memories is kennisgegeven overeenkomstig artikel 89 van de organieke wet bij op 17 maart 1994 ter post aangetekende brieven.

Een memorie van antwoord is ingediend door M. De Munck, bij op 11 april 1994 ter post aangetekende brief.

Bij beschikking van 2 juni 1994 heeft het Hof de termijn waarbinnen het arrest moet worden gewezen, verlengd tot 10 december 1994.

Bij beschikking van 23 juni 1994 heeft het Hof de zaak in gereedheid verklaard en de dag van de terechtzitting bepaald op 14 juli 1994 nadat het de prejudiciële vraag had geherformuleerd als volgt :

« Schendt artikel 16 van de wet van 26 juli 1962 betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemenen nutte, de artikelen 10 en 11 van de Grondwet (vroegere artikelen 6 en 6bis), gelezen in samenhang met artikel 16 van de Grondwet, artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en artikel 60 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, in zoverre die bepaling de onteigenende overheid heeft begrepen onder de partijen die voor de rechtbank van eerste aanleg de herziening van de voorlopige onteigeningsvergoedingen kunnen vragen die kan leiden tot een vermindering van de bedoelde onteigeningsvergoedingen na de bezitsoverdracht ? ».

Van die beschikking is kennisgegeven aan de partijen en hun advocaten bij op 23 juni 1994 ter post aangetekende brieven.

Op de openbare terechtzitting van 14 juli 1994 :

- zijn verschenen :

- . Mr. M. De Wolf, advocaat bij de balie te Dendermonde, voor M. De Munck;
- . Mr. E. Plavsic, loco Mr. H. Van Rooy, advocaten bij de balie te Antwerpen, voor L. De Munck;
- . Mr. L. Van Hoyweghen, advocaat bij de balie te Dendermonde, voor de Vlaamse Regering;

- hebben de rechters-verslaggevers G. De Baets en P. Martens verslag uitgebracht;
- zijn de advocaten gehoord;
- is de zaak in beraad genomen.

De rechtspleging is gevoerd overeenkomstig de artikelen 62 en volgende van de organieke wet, die betrekking hebben op het gebruik van de talen voor het Hof.

IV. *In rechte*

- A -

Standpunt van Mark en Luc De Munck

A.1.1. Partijen Mark en Luc De Munck zijn van oordeel dat door artikel 16 van de wet van 26 juli 1962 betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemenen nutte, een discriminatie in het genot van het eigendomsrecht in het leven wordt geroepen tussen de krachtens die uitzonderingsprocedure onteigende personen, en de personen die krachtens de gemeenrechtelijke procedure, vervat in de wet van 17 april 1835 betreffende de onteigening ten algemenen nutte, worden onteigend.

Verwijzend naar de rechtspraak van het Hof van Cassatie (Cass., 21 oktober 1966, *R.W.*, 1966-1967, p. 1281), menen zij dat het in artikel 11 van de Grondwet (thans artikel 16) gewaarborgde eigendomsrecht impliceert dat iedere onteigende het recht heeft dat zijn onteigeningsvergoeding definitief wordt vastgesteld vóór de eigendomsoverdracht, minstens vóór de bezitsoverdracht; daarna kan hij de tot dan ontvangen vergoeding als definitief beschouwen.

Dit grondwettelijk beginsel is volkomen geëerbiedigd in de gemeenrechtelijke onteigeningsprocedure in de wet van 17 april 1835, vermits de vergoeding die de onteigende krijgt definitief is vóór de eigendomsoverdracht, minstens vóór de bezitsoverdracht. Op basis van artikel 18 van die wet is slechts nog een herziening in het voordeel van de onteigende mogelijk.

Het grondwettelijk beginsel van de voorafgaande schadeloosstelling in geval van onteigening wordt evenwel geschonden door artikel 16 van de wet van 26 juli 1962, aangezien die bepaling inhoudt dat de door de rechter vastgestelde onteigeningsvergoeding slechts onherroepelijk is, indien binnen de in die bepaling vastgestelde termijn, geen van de partijen de herziening van die voorlopige vergoeding heeft aangevraagd voor de rechtbank van eerste aanleg, zodat de onteigeningsvergoeding ook na de bezitsoverdracht, op verzoek van de onteigende overheid kan worden verminderd. Zij zijn van oordeel dat artikel 16 van de wet van 26 juli 1962 slechts dan geen schending zou inhouden van de grondwettelijke vereiste van een voorafgaande schadeloosstelling, indien de onteigende overheid niet zou begrepen zijn onder de in die bepaling vermelde partijen die gemachtigd zijn de herziening van de voorlopige onteigeningsvergoeding aan te vragen, maar zij erkennen dat ter zake van de interpretatie van het begrip « partijen », de rechtspraak in een andere zin is gevestigd.

A.1.2. In tweede orde onderkennen de partijen De Munck in de betwiste bepaling een discriminatie tussen de onteigende en de onteigenende overheid, omdat deze laatste nog de mogelijkheid heeft een vordering tot herziening in te leiden, na reeds in het bezit van het eigendom te zijn gesteld, en in voorkomend geval een vermindering van de onteigeningsvergoeding te verkrijgen. Die mogelijkheid is kennelijk onredelijk, want manifest in strijd met artikel 11 (thans artikel 16) van de Grondwet, en maakt bijgevolg een discriminatie uit tussen onteigende en onteigenende overheid.

A.1.3. Ten slotte wijzen de partijen De Munck nog op de inhoud van artikel 1, eerste lid, van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, dat directe werking geniet. Bij de interpretatie van die bepaling mag, op grond van artikel 60 van het voormeld Verdrag, niet worden afgeweken van artikel 11 (thans 16) van de Grondwet. Volgens hen is de dringende noodzakelijkheid geen voldoende reden om een terugvordering van een betaalde onteigeningsvergoeding mogelijk te maken.

Standpunt van de Vlaamse Regering

A.2.1. De Vlaamse Regering is in eerste orde van oordeel dat de prejudiciële vraag niet correct gesteld is, in die zin dat

1° ervan wordt uitgegaan dat het instellen van een vordering tot herziening van de voorlopige onteigeningsvergoeding, een onwettigheid is, terwijl de mogelijkheid tot het inleiden van de herzieningsprocedure werd verleend aan alle partijen;

2° de onteigende door de betwiste bepaling geenszins wordt onteigend, vermits de onteigening wordt uitgesproken bij toepassing van de artikelen 3 tot 8 van de wet van 26 juli 1962;

3° de vraag betrekking heeft op het feit dat de betwiste bepaling het recht op een voorafgaande schadevergoeding zou ontzeggen, en niet het billijk karakter van de schadeloosstelling.

De Vlaamse Regering is dan ook van oordeel dat de prejudiciële vraag luidt :

« Schendt artikel 16 van de wet van 26 juli 1962, de artikelen 6 en 6bis van de Grondwet, artikel 1 van het additioneel Protocol en artikel 60 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens in de zin dat het aan de onteigenende overheid geboden rechtsmiddel van de herziening het gelijkheidsbeginsel doorbreekt en de onteigende discrimineert doordat deze laatste onteigend wordt zonder dat de billijke schadevergoeding hem voorafgaandelijk wordt toegekend ? ».

Zij verklaart dat op de aldus geherformuleerde vraag dient te worden geantwoord.

A.2.2. De Vlaamse Regering gaat vervolgens dieper in op het begrip « voorafgaandelijk » in artikel 11 (thans 16) van de Grondwet. Zij stelt dat dit begrip nooit inhield dat een vergoeding voor onteigening definitief moet zijn vastgesteld vóór de eigendomsoverdracht.

Artikel 11 (thans 16) van de Grondwet beschermt slechts het recht op eigendom in zoverre, in geval van betwisting nopens het bedrag van de door de onteigenende overheid verschuldigde vergoeding voor een onteigend goed, op grond van het onteigeningsrecht dat aan de overheid op even fundamentele wijze is erkend, enkel de rechter uitspraak kan doen over het bedrag van de verschuldigde vergoeding. Een dergelijke beslissing veronderstelt een grondig en deskundig onderzoek, wat tijd vergt.

De vereiste spoed waarmee een onteigening meestal moet worden doorgevoerd, belet vaak een debat voor de rechter omtrent het definitieve bedrag van de schadeloosstelling, vóór de eigendomsoverdracht. Volgens de Vlaamse Regering wou de grondwetgever met het vereiste van een voorafgaande schadeloosstelling slechts beletten dat de onteigenende overheid vaststelling en uitkering van een vergoeding *sine die* zou kunnen uitstellen. De Grondwet heeft nooit bepaald dat de toegekende vergoeding niet kan worden verminderd in de loop van de gerechtelijke onteigeningsprocedure en verbiedt geenszins dat de onteigenende overheid rechtsmiddelen kan aanwenden om die vermindering in rechte te verkrijgen. De Grondwet bepaalt evenmin dat de onteigeningsvergoeding volledig moet zijn - in de meest absolute betekenis van het woord - vooraleer de onteigende het eigendomsrecht verliest of buiten bezit gesteld wordt.

De Vlaamse Regering schetst een historisch overzicht van artikel 11 (thans 16) van de Grondwet op grond waarvan zij besluit dat die tekst slechts een reactie was op vroegere onteigeningswetgeving, die onteigening zonder voorafgaande vergoeding (dit wil zeggen zonder bepaling en uitkering van een vergoeding) mogelijk maakte.

De grondslag voor haar bewering zoekt zij in de parlementaire voorbereiding van de wet van 17 april 1835 op de onteigening ten algemenen nutte, omdat die voorbereiding het best de tijdgeest - en de *ratio constitutionis* - weerspiegelt van het op 7 februari 1831 afgekondigde artikel 11 (thans 16) van de Grondwet. Zij wijst erop dat in de rechtspleging van die wet de mogelijkheid bestond dat de onteigende in beroep werd veroordeeld tot het terugbetalen van de vergoedingen die hem in eerste aanleg werden toegekend, wat duidelijk niet in strijd werd geacht met artikel 11 (thans 16) van de Grondwet. Tijdens de voorbereiding van die wet werd overigens beklemtoond dat de billijke schadeloosstelling slechts die is welke vastgesteld werd in een definitief vonnis, zelfs als dit nog vatbaar is voor beroep. Zo niet zou er geen reden zijn om zelfs met het arrest in beroep vrede te nemen. Om consequent te zijn zou men dienen voor te houden dat de voorziening in cassatie ook schorsend zou moeten zijn, waardoor het onmogelijk zou zijn nog enige termijn te bepalen voor de inbezitneming.

Uit het desbetreffende verslag blijkt volgens de Vlaamse Regering ook dat een rechtspleging die tot gevolg zou kunnen hebben dat de onteigende niet over de integrale vergoeding zou kunnen beschikken voor de buitenbezitstelling en niet alle rechtsmiddelen van het gemeen recht zou kunnen aanwenden bij de vaststelling van de vergoeding, evenmin strijdig met artikel 11 (thans 16) van de Grondwet werd geacht. De voorafgaande vergoeding moet weliswaar zo juist en volledig mogelijk worden vastgesteld, maar de risico's inherent aan een snelle procedure wegen niet op tegen het dringend karakter van de onteigening.

Wel erkent de Vlaamse Regering dat de wetgever van 1835 heeft geopteerd voor een stelsel waar de onteigeningsvergoeding wordt vastgesteld vóór de bezitsoverdracht, doch die regeling was gestoeld op een praktische overweging, en niet op grondwettelijke bezwaren tegen een provisionele vergoeding : op grond van adviezen van prominente rechtsgeleerden ging men ervan uit dat strikte en korte proceduretermijnen het mogelijk zouden maken de gerechtelijke onteigening op korte termijn af te wikkelen zodat die rechtspleging het algemeen belang - het dringend in bezit nemen van de onteigende goederen - niet in gevaar zou brengen.

De wet van 1835 heeft op dat punt haar doel duidelijk gemist en heeft aanleiding gegeven tot talrijke wettelijke ingrepen : de wet van 10 mei 1926, de wet van 3 januari 1934, het koninklijk besluit nr. 88 van 31 januari 1935, de wet van 11 april 1936, de besluitwet van 3 februari 1947, en ten slotte de wet van 26 juli 1962, waarvan artikel 16 thans wordt betwist.

Ten aanzien van de in dat artikel vervatte procedure heeft de Raad van State geoordeeld dat een van de voordelen van de ontworpen regeling erin bestaat dat « vóór de buitenbezitstelling een vergoeding [wordt] betaald, die, ofschoon zij provisioneel is, billijk kan worden geacht in de zin van artikel 11 van de Grondwet ».

Bij elk van de voornoemde wetten blijkt volgens de Vlaamse Regering uit de parlementaire voorbereiding, uit de memorie van toelichting en uit de besprekingen in Kamer en Senaat, dat zij werden uitgevaardigd omdat de wet van 17 april 1835 leidde tot onaantvaardbare vertragingen die het uitvoeren van werken van algemeen belang in gevaar brachten en omdat door het aanslepen van de procedures het eigendomsrecht van de onteigenden werd aangetast.

Uit het overzicht van de historische wetten blijkt aldus dat de keuze van de wetgever voor een procedure met een provisionele vergoeding en een latere discussie ten gronde over de wettelijkheid van de onteigening en het bedrag van de juiste vergoeding zoals ingesteld door de wet van 26 juli 1962 niet het gevolg is van enige wijziging of evolutie in de interpretatie van artikel 11 (thans 16) van de Grondwet, maar rechtstreeks en onmiddellijk teruggrijpt naar de analyse en de bezorgdheid die ten grondslag lagen aan de wet van 17 april 1835, wet die zelf is ontstaan om de onteigeningswetgeving aan te passen aan artikel 11 (thans 16) van de Grondwet.

De Vlaamse Regering besluit dan ook dat de term voorafgaande schadevergoeding waarvan sprake in de Grondwet nooit inhield dat die vergoeding onherroepelijk diende vastgesteld te zijn vooraleer de onteigende uit zijn eigendomsrecht wordt ontzet.

De aldus bestreden rechtspleging waarbij de onteigende, vóór de inbezitneming door de onteigenaar, kan beschikken over een vergoeding, vrij vastgesteld door de vrederechter bij wijze van ruwe schatting, en waarbij na een later debat ten gronde dezelfde vrederechter de uiteindelijk verschuldigde billijke vergoeding vaststelt, waarna de partijen beschikken over een procedure zoals voorgeschreven in artikel 16, tweede lid, van de wet van 26 juli 1962, waarin alle rechtsmiddelen van gemeen recht kunnen worden aangewend, met als gevolg dat de uiteindelijke vergoeding zowel hoger als lager kan uitvallen dan zowel de provisionele als de voorlopige vergoedingen die door de vrederechter werden toegekend, is niet strijdig met artikel 11 (thans 16) van de Grondwet en schendt bijgevolg ook artikel 60 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens niet.

Een dergelijke rechtspleging is evenmin in strijd met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, daar het beginsel dat de onteigeningsvergoeding moet voorafgaan, niet door het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens wordt opgelegd.

A.2.3. De Vlaamse Regering wijst vervolgens, in tweede orde, op de fundamenteel verschillende rechtsplegingen van de wet van 17 april 1835 en van de wet van 26 juli 1962. Deze laatste heeft immers een zeer ruime discretionaire bevoegdheid toegekend aan de vrederechter, die er wettelijk slechts toe gehouden is een provisionele vergoeding toe te kennen die minimaal negentig procent van het minnelijk aanbod van de onteigenende overheid belooft. Door de snelheid waarmee de onteigening moet plaatsgrijpen, beschikken de partijen niet over de klassieke rechtsmiddelen waardoor zij de rechten van de verdediging kunnen uitoefenen. De mogelijkheid om een procedure tot herziening in te stellen, beoogt dan ook het herstel van de gewone regels van het burgerlijk procesrecht.

Volgens de Vlaamse Regering bestaat er geen enkele reden om onteigende en onteigenaar terzake van het instellen van een vordering tot herziening op verschillende wijze te behandelen. Zij wijst erop dat in de fase van de toekenning van een voorlopige onteigeningsvergoeding de onteigenaar over beperkte middelen beschikt om zijn rechten te verdedigen.

De herzieningsprocedure, die verloopt volgens de regels van het gemeen recht, meer in het bijzonder de regel dat elke partij gehouden is zijn rechten en aanspraken te bewijzen, is dan ook de eigenlijke procedure ten gronde waar de onteigende en de onteigenaar met gelijke wapens, volgens de regels van het burgerlijk procesrecht, de discussie over de vergoedingen kunnen aangaan.

Die gelijke behandeling van onteigende en onteigenaar in de herzieningsprocedure vormt dan ook geen schending van de artikelen 6 (thans 10) en 6bis (thans 11) van de Grondwet. Verwijzend naar de vroegere rechtspraak van het Hof over de wet van 26 juli 1962, meent de Vlaamse Regering dat het mogelijke gevolg van die rechtspleging - een veroordeling tot terugbetaling van het te veel ontvangene -niet als een onredelijk of onevenredig gevolg van de onteigening kan worden beschouwd, vermits de onteigende voor een rechter zijn verweer kan organiseren en steeds een volledige - doch billijke - schadeloosstelling zal verkrijgen. Die gelijke behandeling van alle partijen in een herzieningsprocedure negeren, zou er volgens de Vlaamse Regering ook op neerkomen dat de onteigenaar het geheel of een deel van de onteigeningsvergoeding zou recupereren ingeval de onteigening onwettig is, maar niet als de onteigening wettig is verlopen maar met toekenning van een te hoge (voorlopige) onteigeningsvergoeding.

De Vlaamse Regering meent dat het algemeen belang dat in de bijzondere rechtspleging wordt gediend, niet alleen de noodzaak inhoudt om te kunnen beschikken over bepaalde onroerende goederen, doch tevens dient te beletten dat de onteigende zich op kosten van de overheid verrijkt. De onteigenende overheid het recht ontzeggen om terugvordering van het te veel betaalde te verkrijgen, zou neerkomen op een schending van artikel 11 (thans 16) van de Grondwet dat het particulier en het algemeen belang tracht te verzoenen, onverminderd de vaststelling dat het loutere privé-belang, door de onontkoombaarheid van de onteigening, moet wijken voor het algemeen belang.

Toestaan dat een onteigende te veel ontvangen vergoedingen kan behouden onder het mom van een bescherming van het eigendomsrecht, is op zich een discriminatie en is onevenredig, niet enkel ten aanzien van de gemeenschap, maar ook ten aanzien van de onteigenden die zich tevreden hebben gesteld met een juiste vergoeding, vastgesteld hetzij overeenkomstig de door de rechtspraak uitgewerkte leer der onteigeningsvergoedingen hetzij bij overeenkomst.

De Vlaamse Regering besluit dan ook dat artikel 16, tweede lid, van de wet van 26 juli 1962 aan alle de bij de onteigening betrokken partijen de mogelijkheid biedt om hun rechten te doen gelden overeenkomstig de regels van het Gerechtelijk Wetboek. Het compenseert aldus de overdreven gevolgen die de bijzondere rechtspleging voor de vrederechter kan hebben met betrekking tot de rechten van de verdediging van alle partijen en verhindert dat de summiere rechtspleging voor de vrederechter zou uitmonden in een procedure die in strijd zou zijn met de in de artikelen 6 (thans 10) en 6bis (thans 11) van de Grondwet neergelegde beginselen.

Antwoord van Mark De Munck

A.3.1. In zijn memorie van antwoord nuanceert Mark De Munck vooreerst de feitelijke omstandigheden van de zaak, waaruit moet blijken dat hij als erfgenaam wordt aangesproken voor sommen die hij nooit heeft ontvangen en ook nooit zal ontvangen.

A.3.2. Vervolgens gaat Mark De Munck dieper in op de betekenis van artikel 11 (thans 16) van de Grondwet, dat aan de burger een bescherming met een unilateraal karakter biedt : het beschermt de onteigende, die recht heeft op een volledige en definitieve vergoeding van zijn schade vóór de eigendoms overdracht en zeker vóór de bezitsoverdracht. Volgens partij Mark De Munck is een wettelijke regeling die bepaalt dat de eigendom overgaat naar de onteigenaar vóór de betaling van de schadevergoeding, ongrondwettig, wat in het verleden is aangevoerd, maar destijds niet sterk werd beklemtoond, gelet op de onbevoegdheid van de rechtscollages om de wet aan de Grondwet te toetsen (vgl. ook Cass., 20 september 1979, *Pas.*, 1980, I, nr. 11, 88, met conclusie Procureur-generaal Dumon). Na de overdracht van het goed heeft de onteigende het recht de tot dan toe ontvangen vergoeding als definitief te beschouwen, doch dat recht komt alleen hem unilateraal toe, wat impliceert dat alleen de onteigende het recht heeft de vergoeding als definitief te beschouwen en geenszins verplicht is zijn aanspraak op volledige schadevergoeding te laten varen, zodat hij in hoger beroep of tijdens de procedure tot herziening een verhoging van zijn schadevergoeding kan nastreven, want hij heeft recht op een volledige schadevergoeding. Mark De Munck besluit dan ook dat het aanwenden van een rechtsmiddel of van een zogenaamde herzieningsprocedure, alleen de onteigende ten goede kan komen.

A.3.3. De onderscheiden onteigeningswetten worden aan die beginselen getoetst, waarbij wordt vastgesteld dat de wet van 17 april 1835 wel degelijk alle beginselen van artikel 11 (thans 16) van de Grondwet naleeft.

De wet van 26 juli 1962 voorziet niet in een definitieve, voorafgaande schadeloosstelling vóór de eigendoms- of bezitsoverdracht, en is dan ook ongrondwettig. Die ongrondwettigheid zou nog aanvaardbaar zijn wanneer het artikel 16 in die zin zou worden uitgelegd dat enkel de onteigende een procedure tot herziening zou kunnen voeren, zodat het unilateraal karakter van artikel 11 (thans 16) van de Grondwet gerespecteerd zou worden. Door de huidige interpretatie die wordt gegeven aan artikel 16 van de wet van 26 juli 1962, waarbij ook de onteigenaar de procedure tot herziening kan inleiden, grijpt de bezitsoverdracht niet alleen plaats zonder dat de onteigende een voorafgaande vergoeding heeft ontvangen, maar kan de onteigenaar ook een procedure tot herziening aanvragen nadat een voorlopige vergoeding is vastgesteld door de vrederechter. De onteigende verliest ook zijn recht op een volledige en definitieve vergoeding, een recht dat hem unilateraal toekomt.

Tenslotte herhaalt partij Mark De Munck dat ook artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens is geschonden doordat, op basis van artikel 5 van dat Protocol en artikel 60 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, artikel 11 (thans 16) van de Grondwet, geïntegreerd wordt in artikel 1 van het Eerste Aanvullende Protocol. Een schending van artikel 11 van de Grondwet - in de hiervoor aangegeven mate - impliceert dan ook een schending van artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

- B -

B.1.1. De prejudiciële vraag strekt ertoe na te gaan of artikel 16 van de wet van 26 juli 1962 betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemene nutte, de artikelen 10 en 11 van de Grondwet (vroegere artikelen 6 en 6bis), gelezen in samenhang met artikel 16 van de Grondwet (vroegere artikel 11), artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en artikel 60 van datzelfde Verdrag schendt, nu in wezen ongelijke partijen - de onteigende en de onteigenaar - op voet van gelijkheid de herziening van de voorlopige onteigeningsvergoedingen kunnen vragen die kan leiden tot een vermindering van de bedoelde onteigeningsvergoedingen na de bezitsoverdracht.

B.1.2. Artikel 16 van de wet van 26 juli 1962 betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemene nutte luidt:

« De voorlopige vergoedingen die de rechter heeft toegekend, worden onherroepelijk, indien binnen twee maanden na de verzending van de in artikel 15, 2e lid, bedoelde stukken, geen van de partijen de herziening ervan heeft aangevraagd voor de rechtbank van eerste aanleg.

De vordering tot herziening kan ook gegrond zijn op de onregelmatigheid van de onteigening. Zij wordt door de rechtbank behandeld overeenkomstig de regels van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering. »

B.1.3. Artikel 16 van de Grondwet bepaalt : « Niemand kan van zijn eigendom worden onttrokken ten algemene nutte, in de gevallen en op de wijze bij de wet bepaald en tegen billijke en voorafgaande schadeloosstelling. »

B.2.1. De bij de wet van 26 juli 1962 georganiseerde onteigeningsprocedure stelt geen partijen tegenover elkaar wier rechten van dezelfde aard zouden zijn. Doordat de onteigende de rechten uitoefent die verbonden zijn aan de privé-eigendom en de onteigenaar doeleinden van algemeen belang nastreeft, bestaat tussen de onteigende en de onteigenaar een objectief verschil. Dit neemt niet weg dat ten deze moet worden aangenomen dat de onteigende en de onteigenaar, elk handelend

met het oog op de bescherming van een verschillend belang, met een mogelijke aanvraag tot herziening van de voorlopige onteigeningsvergoeding, minstens één zelfde doelstelling nastreven, namelijk de vaststelling van de billijke schadeloosstelling door de rechter. De gelijke behandeling van de onteigende en de onteigenaar door de wetgever in artikel 16 van de wet van 26 juli 1962 vindt hierin een objectieve en redelijke verantwoording.

B.2.2. Daaruit kan weliswaar voortvloeien dat de uiteindelijk toegekende vergoeding lager ligt dan de voorlopige onteigeningsvergoeding. Het vereiste van de voorafgaande schadeloosstelling in artikel 16 van de Grondwet impliceert evenwel niet dat het bedrag van de schadeloosstelling vóór de inbezitstelling definitief en onherroepelijk moet zijn vastgesteld. De onteigende mag uit het vereiste van een voorafgaande schadeloosstelling niet het voordeel van een door de spoedeisende omstandigheden mogelijk verkeerdelijk tot stand gekomen onredelijk hoge voorlopige onteigeningsvergoeding putten. De schadeloosstelling dient immers tevens billijk te zijn, wat inhoudt dat de onteigeningsvergoeding even groot moet zijn als het bedrag dat moet worden betaald om zich een onroerend goed aan te schaffen van dezelfde waarde als het goed waarvan de onteigende wordt ontzet. Een onredelijk hoge onteigeningsvergoeding zou, evenzeer als een te lage schadeloosstelling, de beginselen van gelijkheid en niet-discriminatie schenden.

B.3. Door aan elk der partijen de mogelijkheid te bieden de herziening te verkrijgen van de voorlopige onteigeningsvergoeding - zij het in meer of in min - heeft de wetgever de beginselen van gelijkheid en niet-discriminatie niet miskend.

B.4. In tegenstelling tot wat de verwerende partijen in het bodemgeschil suggereren, is het Hof niet bevoegd om na te gaan, los van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, of artikel 16 van de wet van 26 juli 1962 bestaanbaar is met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

B.5. Het Hof dient niet nader in te gaan op de argumenten die de verwerende partijen in het bodemgeschil beweren te putten uit andere bepalingen dan die welke het onderwerp zijn van de prejudiciële vraag.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

Artikel 16 van de wet van 26 juli 1962 betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden inzake onteigening ten algemenen nutte schendt niet de artikelen 10 en 11 van de Grondwet (vroegere artikelen 6 en *6bis*), gelezen in samenhang met artikel 16 van de Grondwet (vroeger artikel 11), artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en artikel 60 van hetzelfde Verdrag, in zoverre die bepaling de onteigenende overheid heeft begrepen onder de partijen die voor de rechtbank van eerste aanleg de herziening van de voorlopige onteigeningsvergoedingen kunnen vragen die kan leiden tot een vermindering van de bedoelde onteigeningsvergoedingen na de bezitsoverdracht.

Aldus uitgesproken in het Nederlands en het Frans, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof, op de openbare terechtzitting van 18 oktober 1994.

De griffier,

De voorzitter,

L. Potoms

L. De Grève